



Békés Vera

Két kéziratról – Hidas György hagyatékából

Éppen tíz éve, hogy 2012-ben, 87 évesen elhunyt Hidas György, a Ferenczi Sándor Egyesület egykori alapítója, valamint a Thalassa Alapítvány elnöke, az *Imágó Budapest* elődjének, a *Thalassának* egyik alapító szerkesztője, a Magyar Pre- és Perinatális Orvostudományi Társaság meghatározó kezdeményezője.

Az *Imágó Budapest* lapjain több alkalommal is méltattuk mind szerteágazó elméleti, mind pedig hazai és nemzetközi szervezői munkásságának jelentőségét. Így most talán csak a legfiatalabbak számára szükséges felidézni, hogy a hazai pszichoanalitikus közösség – és egyáltalán, a pszichoanalitikusan orientált kultúra – mennyi mindent köszönhet Hidas Györgynek.

Az 1925-ös születésű Hidas ahhoz a generációhoz tartozik, akik közvetlenül a második világháború végét követően kezdték meg orvosi tanulmányaikat. Valamennyien súlyos személyes traumákat hordozva váltak felnőtté egy, a korábbi szétvert struktúrák romjaiból lassan születő, új világban. S tudjuk, hogy az eleinte reményteljesnek tűnő, megújuló életről alig néhány év alatt kiderült, hogy egyáltalán nem lett se békésnek, se biztonságosnak mondható.¹

Mire pszichiátriára szakosodóként elvégezte az orvosi egyetemet, az országban bekövetkezett az 1948-as politikai fordulat. Az új adminisztráció a hivatalossá tett szovjet mintához igazodott a gazdasági, politikai és kulturális élet minden területén. Ennélfogva a veszteségeiből épphogy felépülő magyar pszichoanalízis rövidesen „burzsoá áltudomány” terjesztőjének minősült, s az iskola rövidesen legális működésének felfüggesztésére kényszerült. Osztozott ebben a sorsban számtalan más szakmai, művészeti, természet- vagy társadalomtudományi szerveződéssel, pedagógiai irányzattal, társadalmi egyesülettel vagy ifjúsági mozgalommal. Mindez azzal is járt, hogy évtizedekre megszakadt a nyilvános kapcsolat a nemzetközi pszichoanalitikus mozgalom tagjaival, köztük az egykori budapesti iskola emigránsaival is. Az itthon maradt, belső emigrációba vonult pszichoanalitikusok tevékenysége valójában persze ekkor sem nem szűnt meg egészen, csak mintegy illegalitásban folytatódott. A

¹ Hidas részletes szakmai önéletrajzi írásában mutatta be a magyar pszichoanalitikus-mozgalom újjászerveződéséhez és megerősödéséhez vezető rögzös utat (Hidas, 1998). Lásd továbbá Harmat Pál magyar pszichoanalízis-történeti nagymonográfiáját (Harmat, 1994).

legnevezetesebb munka Hermann Imre körében folyt, ahol a pszichoanalitikusok az intézményük feloszlása után, ha formális keretek között nem teheték is, de rendszeresen összejártak, és továbbra is folyamatosan képezték magukat. Azonban ezeket a zártkörű szakmai összejöveteleket a régi, évtizedekkel korábban rögzített standardok alapján irányították még a hatvanas években is. Az ortodox freudi tanoktól való mindenféle „elhajlást” meglehetősen mereven elutasítva, „a kör zártan, enklávészerűen szerveződött, patriarkális, paternalisztikus szerkezeti vonásokkal”.²

Érdeemes viszont meggondolni azt is, hogy ez az elhúzódó, „tájkép csata után”-szerű állapot hosszú távon váratlan lehetőséget is nyújtott a pszichoanalitikus szemlélet iránt fogékony, de többnyire a szó mind szoros, mind pedig átvitt értelmében is *elárvult* fiatalok számára. Ugyanis, minthogy megszakadt a folytonossági lánc Ferenczi egykori közvetlen tanítványai és a háború után induló nemzedék tagjai között, az új generáció immár elfogulatlanabb érdeklődéssel fordulhatott Ferenczi olyan témái felé is, melyeket Freud annak idején a standard által megszabott határok átlépésének minősített. Sőt, visszatekintve, kimondhatjuk, hogy az új generációnak³ éppen perifériás helyzeténél fogva nyílhatott esélye arra, hogy a maga számára önállóan fedezze fel az „eretnek” elődöt. Hidas pontosan vázolta a helyzetet: „Ferenczi szemléleti és technikai újításai, amelyek jelentős avantgárd törekvések voltak, s amelyek közül nem egy a maga idején botránykőnek számított például Freud szemében, Ferenczi halála után alig található meg a magyar pszichoanalízisben. [...] A magyar pszichoanalitikus csoportnak éppen a nemzetközi vérkeringésből való kizártsága miatt zárványjellege volt. Őrizte a harmincas évek szokásait, és magában hordta a Ferenczit »Nyelvzavar...« cikke, a terápiás kísérletei miatt eltaszító Freud okozta trauma és a Freud iránti lojalitás konfliktusát.”⁴

Fontos ehhez még hozzávenni Bókay Antal megjegyzését, aki – immár az 1990-es évek tágabb perspektívájából visszatekintve – Ferenczi jelentőségét elemző tanulmányában hívja fel a figyelmünket: „... mindenki, aki Ferenczi eretnokségét hangsúlyozta, alig tudott valami konkrét, igazán meggyőző elméleti eltérést felhozni ellene, csak általános érzését hangsúlyozta, hogy »valami nincs rendben«. Ferenczi Junggal és más dezertőrökkel ellentétben egyetlen alapvető pszichoanalitikai terminust sem kifogásolt, »csak« valahol a láthatatlan alaprendszer, az emberről való beszéd módját változtatta meg.”⁵

² Hidas, 1997a, 103; 1998, 119.

³ Hidas önéletírásában „*az undergroundban felnőtt nemzedék*”-nek nevezi ezt az analitikusnak készülő generációt, melynek tagjaiból (Hidas György, Linczényi Adorján, Nemes Livia, Paneth Gábor, Vikár György) szerveződött 1975-ben az a nevezetes study group, amelyet 1989-ben a nemzetközi egyesület egyenrangú tagként elismert, és ugyanez évtől a rendszerváltás pezsgésében Magyarországon is újra legális Pszichoanalitikus Egyesületként működhet. (Hidas, 1997a, 105; 1998, 122.)

⁴ Hidas, 1997a, 103; 1998, 119-120.

⁵ Bókay, 2000, 255.

A baba-mama kapcsolatanalízis

Hidas György, köztudomású, igen aktív kezdeményezője és tapasztalt szervezője volt a magyar pszichológiai életnek. Ezek között is – jelen szempontunkból legfontosabb – eredményei, hogy egyfelől hazai és nemzetközi kontextusba emelte (visszahelyezte) Ferenczi pszichoanalitikus szemléletű *prenatális koncepcióját*, másfelől, tanítványával és munkatársával, Raffai Jenővel közös kutatásban kidolgozták és a gyakorlatban is meghonosították a pszichoanalízis egy lényegileg új ágát, az anya-magzat kapcsolatanalízist.⁶

1996-ban a Pre- és Perinatális Orvostudomány Nemzetközi Társasága (ISPPM) Budapesten rendezte kongresszusát, ami egyúttal a megalakuló Magyar Pre- és Perinatális Orvostudományi Társaság (MPPOT) első kongresszusa is volt. Hidas itt tartott nagyelőadása („Ferenczi Sándor, a nemkívánt gyermek”), Ferenczi eszmei örökségének folytatójaként lépett fel, és lényegében ekkor tematizálta a perinatális pszichoanalízis lehetséges „budapesti” útját.⁷

Végigtekintve Hidas életútján, láthatjuk, hogy ez a két hátrahagyott kézirat, amelyeket most mint Hidas György késői pályaszakaszának dokumentumait közreadunk, szervesen illeszkednek munkásságának egészébe. Hidas egyértelműen Ferenczi prenatális megjegyzéseinek továbbgondolójaként azt vallotta, hogy a személyes tudattalan nem a születéskor születik (és persze nem is később), hanem már a magzati korban, az *anya-magzat* kapcsolatban is *működhet*, és egy erre a kommunikációra irányuló újfajta pszichoanalízis preventív hatással lehet a megszülető gyermek későbbi életkilátásaira, lelki egészségére. Valójában, mint rámutatott, a gondolat benne rejlik már Ferenczi „határ-átlépésében”: „A prenatális pszichológia a húszas években pszichoanalitikusok felismeréseivel kezdődött, akik a születés traumájának a jelentőségét hangsúlyozták az emberi személyiség fejlődésében, az anya születendő gyermekével kapcsolatos attitűdjeinek hatását a gyermek születése utáni és későbbi fejlődésére jelentősnek találták pácienseik történetében, betegségeik alakulásában.”⁸

Terápiás tevékenysége során és azon túl, szervezői kezdeményezéseiben is, mindvégig, meglehetősen tudatossággal fogalmazta újra és újra ugyanazokat a dilemmákat, és remélt választ ugyanazokra az alapvető kérdésekre. Ezek, egyfelől: Vajon kiterjeszhető-e érvényesen a pszichoanalitikus nézőpont és szemléletmód az egyéni terápián túlmutató, társas, illetve társadalmi jelenségek megértő vizsgálatára is, és ha igen, ez a lépés milyen mértékig és milyen módszerekkel tehető meg? Másfelől, ezzel összefüggésben, mindvégig jelen van az a fontos, filozófiai természetű dilemma is, amelyet Hidas kezdettől, beleértve az utolsó írásokat is, rendszeresen felvetett. Ez pedig: Vajon a pszichoanalitikus terápia, illetve kommunikáció során megjelenő

⁶ Az elméleti alapokhoz konkrét gyakorlati lökést adott Raffai Jenő felvetése, aki egy klinikán kezelt fiatal, betegének terápiája során arra a következtetésre jutott, hogy a súlyos pszichiátriai megbetegedések háttérében jelentős szerepet játszhatnak a prenatális életidőben átélt érzések. (Raffai, 1997; Hidas, Raffai, Vollner, 2002.)

⁷ Ez akkor is így van, ha időközben a hazai pre- és perinatális elméleti gondolkodásban ma mintha kevesebb súllyal lenne jelen a Ferenczi-hatás, ám az alapok elég szilárdak, és lehetőséget adnak a hagyomány további folytatására.

⁸ Hidas, 1997b, 5.

tudattalan tartalmak valóságos létezők, vagyis hogy a terápia *tényleges* összefüggéseket tár-e fel, vagy ezek pusztán a páciens (jelen esetben csupán a várandós anya) képzeletében léteznek? Lehet-e realitása annak a Ferenczi-féle elgondolásnak, hogy „a tudattalanok kommunikálnak egymással, akár a felek tudomása nélkül is”. És ismeretes, hogy éppen az ilyen felvetésekre adott eltérő hipotetikus válaszok voltak a Freud és Ferenczi közötti konfliktus igazi forrásai is.

Az anya-magzat kapcsolatanalízist, mint preventív módszert, Hidas bizonyos értelemben egyfajta komplex kísérletként is kezelte „a lélekműködési folytonosság” igazolására.⁹ Úgy is fogalmazhatunk, hogy voltaképpen legfőbb céljának azt tekintette, hogy az elvont filozófiai természetű dilemmából (amire tudjuk, hogy empirikus úton nem adható egyetlen, mindent eldöntő, végleges válasz) gyakorlati, illetve hosszabb távon tudományosan alátámasztott magyarázattal is szolgáló, megalapozott terápiás eljárást dolgozzon ki (amely során már nem-elvont, filozófiai dilemmával, hanem empirikusan eldönthető kérdésekkel találkozunk).

És ha egyetértünk Bókay Antal fent idézett meglátásával, hogy Ferenczi valójában nem a mester pszichoanalitikus alapfogalmainak elvetésével, hanem azok érvényességi határainak kiterjesztésével építkezett, akkor ugyanezt mondhatjuk Hidas útjáról is, aki pedig Ferenczi autentikus olvasatára építve folytatta a pszichoanalízis érvényességi területének további kiterjesztését az ember születés előtti, magzatkori életperiódusára.

Ilyen értelemben is igaz, hogy az anya-magzat kapcsolatanalízis gondolatának felmerülése az 1990-es években, illetve a kapcsolatanalízis módszerének kidolgozása és gyakorlati megvalósítása teljesen logikus betetőzése egy következetes életpályának.¹⁰

A kéziratokról¹¹

Az első írás 2000-ből származik: „*Életperiódusok megjelenése az anya-magzat kapcsolatanalízisben*”; az MPPOT III. kongresszusán tartott plenáris előadásának leírt szövege. A második pedig „*Imagináció, álomértelmezés, kapcsolatanalízis*” címmel 2007-ben, (emlékezetem szerint) a *Thalassa* egyik műhelybeszélgetésének meghívottjaként tartott előadása.¹² A szövegeket a szerző hivatkozásait kiegészítő jegyzetekkel ellátva közöljük.

⁹ Hidas, 1997c, 43.

¹⁰ A több évtizedes kutatás és gyakorlat elméleti összefoglalása és a kapcsolatanalízis gyakorlatának bőséges prezentációja, az immár több kiadást megért *Lelei köldöksinór* (Hidas, Raffai, Vollner, 2002) igazi sikerkönyvnek számít, itthon és külföldön egyaránt. A harmadik német kiadás után rövidesen angolul is megjelenik.

¹¹ Ezen a helyen mondunk köszönetet Hidas Gergelynek, aki az *Imágó Budapest* rendelkezésére bocsátotta édesapja hátrahagyott két kéziratban maradt írását.

¹² A kéziratokban csak néhány gépelési hibát javítottunk, illetve a kézzel írt megjegyzéseket betoldottuk, a szövegeket egységes formára hoztuk, és lábjegyzetben néhány szerkesztői kiegészítő adatot fűztünk az írásban említett személyekhez.

Felhasznált irodalom

- Bókay A.** (2000). Posztmodern pszichoanalízis – Ferenczi Sándor kései poézise és metafizikája. In: *Ferenczi Sándor (254-255)*. Vál. és s. a. r. Erős Ferenc. Budapest: Új Mandátum.
- Buda B.** (szerk.) (1971). Bevezető Ferenczi Sándor: A valóság-érzék fejlődésfokai és patológikus visszatérésük; valamint a Nyelvezavar a felnőttek és a gyermek között c. tanulmányaihoz. In: Buda Béla (szerk.), *A pszichoanalízis modern irányzatai*. Budapest: Gondolat.
- Harmat P.** (1994). *Freud, Ferenczi és a magyarországi pszichoanalízis. A budapesti mélylélektani iskola története, 1908–1983*. Sopron: Bethlen Gábor Könyvkiadó.
- Hidas Gy.** (1990a). Beköszöntő [a *Thalassa* első számához]. *Thalassa*, 1(1): 3-4.
- Hidas Gy.** (1990b). Ferenczi – pszichoanalízis – társadalom. *Thalassa*, 1(1): 5-12.
- Hidas Gy.** (1997a). Önarckép. *Pszichológia*, 17(1): 90-111.
- Hidas Gy.** (1997b). Bevezetés. In: Hidas György (szerk.), *A megtermékenyítéstől a társadalomig. Az ember, a kultúra és a társadalom perinatális dimenziói (5-8)*. Budapest: Dinasztia Kiadó.
- Hidas Gy.** (1997c). Ferenczi Sándor, a nemkívánt gyermek. In: Hidas György (szerk.), *A megtermékenyítéstől a társadalomig. Az ember, a kultúra és a társadalom perinatális dimenziói (43-47)*. Budapest: Dinasztia Kiadó.
- Hidas Gy.** (1998). Önarckép. In: Bodor P. – Pléh Cs. – Lányi G. (szerk.), *Önarckép háttérrel. Magyar pszichológusok önéletrajzi írásai (107-128)*. Budapest: Pólya Kiadó.
- Hidas Gy. – Raffai J. – Vollner J.** (2002). *Lelki köldökszinór. Beszélgetek a kisbabámmal*. Budapest: Válasz Könyvkiadó. (Németül: *Nabelschnur der Seele: Psychoanalytisch orientierte Förderung der vorgeburtlichen Bindung zwischen Mutter und Baby*. Psychosozial-Verlag: Giessen, 2006. Angolul: *Prenatal Bonding Analysis: The Invisible Umbilical Cord*. Routledge: London, New York, 2023.)
- Hidas György emlékére.
http://www.mtapi.hu/thalassa/a_folyoirat/Hidas_Gyorgy_emlekere.html
- Raffai J.** (1997). *Megfogantam, tehát vagyok. Párbeszéd a babával az anyaméhben*. Budapest: Útmutató Kiadó.